

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

ВОЛОШИНА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА



УДК 159.955; 159.953

**ВПЛИВ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ НА МЕТАПАМ'ЯТТЄВІ
СУДЖЕННЯ СТУДЕНТІВ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Острог – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті «Острозька академія», Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Пасічник Ігор Демидович, ректор
Національного університету «Острозька академія»

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Хомуленко Тамара Борисівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
завідувач кафедри практичної психології;

кандидат психологічних наук, доцент
Власюк Дмитро Петрович,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, доцент кафедри
загальної та соціальної психології.

Захист відбудеться «30» листопада 2015 року о ____ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 48.125.03 у Національному університеті «Острозька академія» за адресою: вул. Семінарська, 2, м. Острог, Рівненська обл., 35800.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Острозька академія» за адресою: вул. Семінарська, 2, м. Острог, Рівненська обл., 35800.

Автореферат розіслано «30» жовтня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат психологічних наук, доцент

 О. В. Матласевич

Підписано до друку 29.10.2015.

Формат 42x30/4. Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № 97–15
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура “TimesNewRoman”

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету “Острозька академія”,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Видавець СПД Свиначук Р. В.
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
РВ № 27 від 29 липня 2004 року.
Тел. (+38067) 771 28 70, e-mail: 35800@ukr.net.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблема продуктивності процесів пам'яті суб'єктів навчання у ВНЗ є надзвичайно важливою в умовах сучасних тенденцій інформаційного суспільства. У процесі засвоєння навчального матеріалу студент стикається із надмірною кількістю схожої інформації, що обумовлює виникнення інтерференції, як феномена забування.

Водночас, актуальними є дослідження метапам'яті – напряму, який розкриває закономірності процесів пам'яті з позиції суб'єкта, що оцінює та регулює її продуктивність.

Вивченням загальних та спеціальних метакогнітивних навичок у навчальній діяльності студентів займаються Є.Ю. Савін та А.Є. Фомін; становлення метакогнітивної компетентності суб'єкта педагогічної діяльності у вищій школі вивчає Т.І. Доцевич, А.В. Карпов, І.М. Скитяєва, А.А. Венгер, М.О. Холодна та ін.; особливості об'єктивних і суб'єктивних факторів ефективності когнітивних процесів у засвоєнні іноземної мови досліджувалися Г.І. Зеленим; питання засобів розвитку метакогнітивної обізнаності були предметом дослідження Т. Б. Хомуленко, І.Д. Пасічника, С.Д. Максименка, М.Л. Смульсон Р.В. Каламаж, О.В. Савченко та ін.; проблему продуктивності процесів пам'яті вивчали С.В. Заїка, Е.М. Єгорова, Д.П. Власюк, М.А. Кузнецов, С.П. Бочарова, Г.І. Зеленин та ін. У центрі уваги дослідників, насамперед, перебуває проблема вивчення взаємозалежності процесів пам'яті та метапам'яті (А. L. Brown, J. Dunlosky, J. Metcalfe, J. H. Flavell, D.J. Hacker, J. W. Hagen, J. T. Hart, U. Hoffrage, L. Jacoby, L. Y. Jang, R. A. Bjork, F. U. Jönsson, B. R. Lindström, W. L. Kelemen, C. A. Weaver, J. Kihlstrom, D. R. Kimball, R. Kluwe, A. Koriat, R. Nussinson, H. Bless, N. Shaked, L. Sheffer, B. E. Kurtz, W. Schneider, J. G. Borkowski, L. A. Turner, V. Loaiza, M. Rhodes, J. Anglin, R. S. Lockhart, B. Murdock, R. H. Maki, G. Matvey, G. Mazzoni, L. L. Narens, L. M. Reder, F. E. Ritter, J. P. Overschelde, G. Mazzoni, G. Marchitelli, L.M. Sundqvist, M. Todorov, V. Kubik та ін.). Метапам'яттєві судження розглядаються у працях, присвячених розробці методологічної бази вивчення метакогніцій (S. Lichtenstein, B. Fischhoff, L. D. Phillips, F. U. Jönsson, V. A. Spellman, R. A. Bjork, A. Blumenthal, T. O. Nelson та ін.); проблематиці когнітивних та метакогнітивних процесів особистості та аналізу чинників, що обумовлюють їх здійснення (R. Nussinson, H. Bless, N. Shaked, A. Koriat, J. Metcalfe та ін.), вивченню ролі металізнання в успішності навчальної діяльності студентів (J. H. Flavell, J. Dunlosky, B. L. Schwartz, W. Schneider, J.D. Bransford, G. Masaria, K.D.Tanner та ін.) тощо.

Останнім часом з'явилася низка наукових праць, присвячених дослідженню метапам'яті у контексті інтерференції (R. A. Bjork, M. Diaz, A. S. Benjamin, C. N. Wahlheim, M. Besken N. W. Mulligan та ін.), а також порушено проблему виникнення «ілюзії про знання» на мета-рівні в умовах впливу ретроактивної інтерференції (D. K. Eakin, T. A. Schreiber, S. Sargent-Marshall та ін.).

Водночас, незважаючи на підвищення наукового інтересу до проблеми вивчення метапам'яттєвих суджень, досить фрагментарно розкрито вплив інтерференції на їх параметри (точність, розподіл рейтингів окремих видів метапам'яттєвих суджень, індексів впевненості, калібрації тощо), відсутні узагальнені, інтегративні дослідження щодо розкриття закономірностей цього впливу. Недостатньо розкритими залишаються питання щодо явища «ілюзії про знання», що є результатом неточних метапам'яттєвих

суджень в умовах впливу інтерференції; питання, що стосуються шляхів оптимізації процесу моніторингу метапам'яті студентів в умовах впливу інтерференції.

Актуальність окресленої проблеми, її недостатнє теоретичне та практичне вивчення зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Вплив інтерференції на метапам'яттєві судження студентів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукової діяльності кафедри психології та педагогіки Національного університету «Острозька академія», здійснене в межах науково-дослідних тем «Психологічні особливості впливу моніторингу метапам'яті особистості на прогностичну валідність засвоєння, відтворення та зберігання навчального матеріалу у студентів ВНЗ» (державний реєстраційний номер 0112U000994), «Інтерференція як феномен пам'яті та метапам'яті» (державний реєстраційний номер 0114U000574).

Тема дисертації затверджена вченою радою Національного університету «Острозька академія» (протокол № 4 від 24.11.2011 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 27.11.2012 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально виявити особливості впливу інтерференції на метапам'яттєві судження студентів та запропонувати відповідні шляхи оптимізації метапам'яті студентів в умовах впливу інтерференції.

Для досягнення мети дослідження передбачалося розв'язання таких **завдань**:

1) проаналізувати сучасні наукові уявлення про інтерференцію, метапам'яттєві судження та метапам'яттєві особистості у вітчизняній та зарубіжній літературі і розробити на цій основі загальну стратегію дослідження;

2) експериментально виявити особливості впливу інтерференції на метапам'яттєві судження студентів;

3) розробити та апробувати авторську тренінгову програму оптимізації процесу моніторингу метапам'яті студентів в умовах впливу інтерференції;

4) обґрунтувати методичні рекомендації викладачам ВНЗ щодо оптимізації процесу моніторингу метапам'яті студентів.

Об'єкт дослідження – метапам'яттєві судження як засіб моніторингу метапам'яті студентів.

Предмет дослідження – особливості впливу інтерференції на метапам'яттєві судження студентів.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети дослідження використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні*: абстрагування, аналіз та синтез наукових здобутків, систематизація та узагальнення існуючих теоретичних підходів до вивчення інтерференції та особливостей її впливу на моніторинг метапам'яті; *емпіричні*: лабораторний експеримент (з використанням програмного забезпечення E-Prime 2.0 для моделювання та фіксування експериментальних умов впливу інтерференції на пам'ять та метапам'ять); *методи математико-статистичної обробки емпіричних даних*: коефіцієнти кореляції Гудман-Крускала (для обрахунку показників точності метапам'яттєвих суджень); одно- та багатofакторний аналіз ANOVA (для пошуку статистично значимих внутрішньогрупових та міжгрупових відмінностей); t-критерій Стьюдента (для пошуку статистично значимих внутрішньогрупових та

міжгрупових відмінностей); O\U індекс (для обрахунку показників впевненості); C (для обрахунку показників калібрування); R (для обрахунку показників резолюції); K_n (для обрахунку показників дійсного знання про функціонування процесів пам'яті); B_r (для обрахунку показників адекватності).

База експериментального дослідження. Дослідження виконувалося на базі науково-дослідної лабораторії когнітивної психології Національного університету «Острозька академія». На різних етапах експерименту було охоплено 306 студентів (208 жіночої та 98 чоловічої статі) різних спеціальностей Національного університету «Острозька академія».

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше: здійснено теоретико-експериментальне дослідження метапам'яттєвих суджень студентів в умовах впливу проактивної та ретроактивної інтерференції; систематизовано параметри експериментального вивчення метапам'яттєвих суджень студентів та обґрунтовано релевантні математичні методи їх дослідження; експериментально встановлено нижчу ефективність моніторингу метапам'яті в умовах впливу проактивної інтерференції порівняно з ретроактивною; розроблено та апробовано тренінгову програму оптимізації процесу моніторингу метапам'яті студентів;

уточнено: поняття метапам'яті як вищої форми самоорганізації мнемічної сфери суб'єкта, що проявляється в осмисленні і усвідомленні актуальних знань про зміст пам'яті та способи її регуляції; особливості зв'язку між точністю метапам'яттєвих суджень у розрізі проспективного / ретроспективного моніторингу та аналітичністю / інтуїтивністю його здійснення в умовах впливу проактивної інтерференції; характер взаємозв'язку між тривалістю запам'ятовування та відтворення інформації з певним видом інтерференції;

подальшого розвитку набули: шляхи оптимізації метапам'яті у процесі навчання студентів в умовах впливу інтерференції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в уточненні змісту і методів оптимізації процесів метапам'яті, що спрямовані на організацію успішного опрацювання, вивчення та засвоєння інформації студентами в умовах впливу інтерференції. Одержані результати можуть використовуватися викладачами ВНЗ для виконання лабораторних робіт та читання лекційних курсів із таких дисциплін: «Педагогічна психологія», «Вікова психологія», «Експериментальна психологія», «Когнітивна психологія»; «Загальна психологія»; у процесі викладання курсів, що спрямовані на опанування студентами іноземних мов тощо.

Результати дослідження **впроваджувались** і практично застосовувались у науково-дослідній та практичній діяльності ПП «Психолого-лінгвістичний центр Альфа-Європе» (довідка № 10/13 від 06.11.2013 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 107 від 08.07.2014 р.), Національного університету «Острозька академія» (акт № 264 від 11.07.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Розроблені наукові положення й отримані емпіричні дані є самостійним внеском автора у дослідження проблеми впливу інтерференції на метапам'яттєві судження студентів. У статтях, написаних у співавторстві, внесок здобувача полягає у визначенні підґрунтя метапам'яттєвих суджень та їх характеристики; проведенні та аналізі експериментального дослідження. Розробки та ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювалися на: Міжнародній Інтернет-конференції «Сучасні дослідження когнітивної психології» (ICRACP-2012) (23 березня –24 червня 2012 р., м. Острого); V міжнародній конференції з когнітивної науки (18-24 червня 2012 р., м. Калінінград, Росія); II міждисциплінарній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Проблема вибору: психологічний, суспільно-політичний та інформаційні аспекти» (29 листопада 2012 р., м. Острого); Всеукраїнській конференції «Сучасні дослідження когнітивної психології» (UCRACP – 2013) (15 березня 2013 р., м. Острого); Міжнародній конференції «18-та зустріч Європейської асоціації когнітивної психології» (29 серпня – 1 вересня 2013 р., м. Будапешт, Угорщина); Міжнародній науково-практичній конференції «Психологія і педагогіка у системі сучасного наукового знання» (5-7 жовтня 2013 р., м. Донецьк); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний потенціал суб'єктів освітнього простору в умовах модернізації освіти» (21-22 листопада 2013 р., м. Ростов-на-Дону, Росія); Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції розвитку педагогіки та психології в XXI столітті» (6-7 грудня 2013 р., м. Одеса); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті» (18-19 квітня 2014 р., м. Одеса); Міжнародній Інтернет-конференції «Сучасні дослідження когнітивної психології» (ICRACP-2014) (15 травня – 15 червня 2014 р., м. Острого); XVII, XVIII та XIX наукових викладацько-студентських конференцій «Дні науки» Національного університету «Острозька академія» (21-22 березня 2012 р., 20-21 березня 2013 р., 18-26 березня 2014 р., м. Острого).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 23 наукових праці (з них 14 одноосібних), у тому числі: 7 статей у виданнях, що включено до переліку фахових у галузі психології, 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 14 – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (312 найменувань, із них 202 іноземними мовами) та 12 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 271 сторінку друкованого тексту. Обсяг основного тексту роботи складає 179 сторінок. Робота містить 19 таблиць і 16 рисунків на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження у практику, подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні засади дослідження метапам'яті особистості та інтерференції у психологічній літературі»* – викладено результати теоретичного аналізу наукової літератури з проблем метапам'яті та інтерференції; розкрито їх роль у процесах запам'ятовування та у навчальній діяльності студентів, проаналізовано основні закономірності виникнення феномена інтерференції у процесах пам'яті, а також наведено основні наукові результати щодо впливу інтерференції на процеси метапам'яті.

З'ясовано, що метапам'ять розглядається у контексті психології метапізнання та стосується лише оцінювання особливостей функціонування процесів пам'яті, а також часто ототожнюється із такими понятійними означеннями, як: «знання про знання», «мислення про знання», «пам'ять про пам'ять», «знання про пам'ять» тощо.

Аналіз досліджень, що стосуються вивчення проблеми метапам'яті як психічного феномена, дозволив простежити тенденції розвитку цієї наукової сфери. Зокрема, більшість наукових пошуків розпочалися з постановки проблеми чинників, від яких залежить функціонування процесів пам'яті: розуміння інформації (Д. Норман, Р. Макі та С. Беррі, В. Кінтч та ін.); знання про функціональні можливості процесів пам'яті (Л. Якобі та Дж. Дженінгс, Ж. Піаже, Д. Норман та ін.); усвідомлення протікання процесів пам'яті (К. Ушинський, П. Каптерев, А. Лурія, П. Блонський, Г. Костюк, Ф. Джонсон, А. Бадлі, Л. Брукс та ін.); роль мисленнєвих операцій у запам'ятовуванні інформації (І. Пасічник, А. Карпов, Р. Клацкі, В. Ляудіс, Р. Аткинсон, Р. Логі та К. Гілхоулі та ін.); роль суб'єкта у процесах пам'яті (С.Л. Рубінштейн, М. Керрол, К. Келлі, М. Якобі, Л. Едалт, Е. Савін, Дж. Брейнсфорд, М. Родос, С. Келлі та ін.); вікові особливості розвитку пам'яті (Л. Якобі, Ж. Піаже, Р. Росінські, В. Шнайдер, В. Лоеза, М. Родос, Дж. Англайн та ін.). Далі наукові розробки зосередилися довкола формування нових понять, систем та концепцій щодо структурних компонентів вмісту пам'яті, підструктур та особливостей її організації (В. Ляудіс, Т. Хомуленко, Т. Халве, Дж. Дженінгс, Н. Во та Д. Норман, Р. Бйорк, Р. Клюве, В. Воткінс та ін.). Це, у свою чергу, уможливило розробку концепції метапам'яті як компонента метапізнання (Дж. Флейвелл, Г. Велман, М. Перлмутер, Б. Баррон, Ф. Мур, Л. Нельсон, Т. Наренс, А. Коріат, К. Шварц, В. Шнейдер, А. Браун, В. Овершельд, Б. Спеллман, Р. Бйорк, А. Блюменталь, Дж. Данлоскі, Дж. Меткалф та ін.), обґрунтування основних положень цієї концепції та визначило роль метапам'яті у процесах пам'яті.

Встановлено, що метапам'ять є умовою ефективності навчально-професійної діяльності та засвоєння знань, тісно пов'язана з процесами пам'яті, спрямовує будь-яку мнемічну діяльність, визначаючи цим продуктивність засвоєння інформації.

Ґрунтуючись на аналізі трактувань поняття «метапам'ять» такими науковцями як Дж. Флейвелл, Т. Нельсон, Л. Наренс, А.Є. Фомін, Є. Савін, М.О. Холодна, Ф.У. Джонсон, Т. Б. Хомуленко, ми вбачаємо за необхідне уточнити це поняття та визначити, що метапам'ять – *це вища форма самоорганізації мнемічної сфери суб'єкта, що проявляється в осмисленні і усвідомленні актуальних знань про зміст пам'яті та способи її регуляції.*

Визначено, що метапам'яттєві судження є засобом моніторингу метапам'яті особистості та результатом процесу структурування і збору інформації щодо репродуктивних можливостей процесів пам'яті. Відтак, метапам'яттєві судження розуміються нами як суб'єктивна оцінка ймовірності коректного функціонування процесів пам'яті, які фіксуються суб'єктом у певній шкалі оцінювання.

Встановлено, що на сьогодні немає єдиної класифікації видів метапам'яттєвих суджень. Проте, найбільш оптимальними для експериментального вивчення є група метапам'яттєвих суджень, що здійснюються щодо окремого процесу пам'яті: засвоєння (EOL та EOR судження), збереження (JOL та FOK судження) та відтворення (RCJ судження) цільової інформації. Зазначена група метапам'яттєвих суджень була взята за основу нашого емпіричного дослідження.

На основі теоретичного аналізу проблеми вивчення інтерференції у контексті досліджень пам'яті констатовано існування різних і не достатньо систематизованих підходів до її розуміння. У низці робіт таких авторів, як Є.В. Заїка, С.П. Бочарова, Г.І. Зеленін, М. Андерсон, Р. Бйорк та інших виділяються різні види інтерференції, однак їх диференціація залежить від виду пам'яті, в якому цей феномен спостерігається (наприклад, семантична пам'ять – семантична інтерференція), або від порядку відтворення інформації (ретроактивна (RI) та проактивна (PI) інтерференція). Виходячи з останнього, нами з'ясовано, що основною причиною виникнення інтерференції є конкуренція схожої інформації у процесі відтворення.

У другому розділі – «*Експериментальне дослідження впливу інтерференції на метапам'яттєві судження студентів*» – здійснено аналіз різних параметрів метапам'яттєвих суджень та обґрунтовано методичні засади їх вивчення; описано процедуру та результати пілотажного експерименту з моделювання умов інтерференції за класичною схемою ABC, на основі якого було проведено експериментальне дослідження впливу інтерференції на параметри метапам'яттєвих суджень студентів.

У результаті теоретичного аналізу було виокремлено такі параметри метапам'яттєвих суджень: 1) рейтинги метапам'яттєвих суджень – кількісний параметр, що вимірюється шляхом оцінювання та присвоєння суб'єктом числового значення ймовірності майбутнього або правильності здійсненого відтворення); 2) точність метапам'яттєвих суджень (G) – параметр метапам'яті, отриманий у результаті обчислення кореляційного зв'язку між рейтингами метапам'яттєвих суджень та об'єктивним показником продуктивності відтворення; 3) індекс впевненості (O\U) – параметр оцінки метапам'яттєвих суджень, що констатує характер відповідності суб'єктивної оцінки щодо об'єктивного показника продуктивності відтворення: ефект надмірної впевненості або надмірної невпевненості; 4) індекс калібрування (C) – параметр оцінки метапам'яттєвих суджень, що констатує відповідність суб'єктивної оцінки ймовірності правильного відтворення щодо пропорції правильних відповідей у певній ймовірнісній категорії; 5) індекс резолюції (R) – параметр оцінки метапам'яттєвих суджень, що констатує варіативність розподілу суб'єктивних оцінок ймовірності правильного відтворення щодо усієї множини ймовірнісних категорій; 6) показник дійсного знання про функціонування процесів пам'яті (Kn) – параметр, що констатує ймовірнісну продуктивність пам'яті; 7) показник адекватності (Br) – загальний параметр оцінки метапам'яттєвих суджень, що констатує міру їх відповідності щодо об'єктивного показника продуктивності відтворення з урахуванням індексів резолюції, калібрування та показника дійсного знання про функціонування процесів пам'яті.

З метою порівняння перевірки релевантності експериментальних стимулів щодо міри прояву інтерференції у розрізі групових відмінностей, було виявлено статистично значимі відмінності у мірі прояву інтерференції (див. Таблиця 1) як функції групи [$F(1,28) = 8,70$; $p = 0,00$]. Констатовано статистично значимі ($p=0,00$) міжгрупові відмінності у мірі прояву інтерференції у підгрупах PI-CL ($M = 0,76$; $SD = 0,95$) та RI-CL ($M = 0,66$; $SD = 1,05$), де інтерференція проявляється більшою мірою в підгрупі PI-CL. Такі ж міжгрупові статистично значимі відмінності ($p = 0,00$) знайдено між підгрупами PI-AS ($M = 1,07$; $SD = 1,21$) та RI-AS ($M = 0,74$; $SD = 1,01$), що свідчить про більшу міру прояву PI із асоціативними стимулами, аніж RI з таким самим списком слів-стимулів.

Таблиця 1

Показники середніх значень міри прояву інтерференції в експериментальних групах

Групи PI	Показник інтерференції (n=300), M(SD)	Групи RI	Показник інтерференції (n=300), M(SD)	Міжгрупові відмінності, p
PI-CL	0,76 (0,95)	RI-CL	0,66 (1,05)	0,00
PI-AS	1,07 (1,21)	RI-AS	0,74 (1,01)	0,00
Внутрішньогрупові відмінності, p	0,00		0,38	

Отже, за результатами пілотажного експерименту зроблено наступні висновки: 1) стандартизація списку слів стимулів за класичною схемою була успішною; констатовано нижчу продуктивність та вищу міру прояву інтерференції в умовах PI, на відміну від умов RI; 2) встановлено, що PI тісно пов'язана із наявністю асоціативного взаємозв'язку стимульної інформації, оскільки схожість стимулів підсилює конкуренцію між цільовою інформацією та ускладнює її правильне відокремлення; 3) зв'язок між стимулом та цільовою інформацією забезпечує ефективність наступного відтворення.

Однофакторний дисперсійний аналіз (ANOVA) дозволив констатувати статистично значимі відмінності між групами PI та RI ($F(2, 56) = 4,48$, $p = 0,03$), що свідчить про те, що види інтерференції по-різному впливають на судження EOL. Як видно з Рис. 1, вищі оцінки суджень студенти присвоювали в підгрупах AS та CL, що відносяться до груп RI, тобто оцінювали стимули як більш складні для майбутнього запам'ятовування. А студенти підгруп AS та CL групи PI навпаки – оцінювали їх як більш легкі.

Статистично значимий результат ANOVA, $F(2,56) = 8,53$; $p = 0,00$ показав, що рейтинги EOL суджень є відмінними у двох експериментальних групах ($M_{CL} = 3,32$, $SD_{CL} = 1,73$; $M_{AS} = 2,83$, $SD_{AS} = 1,60$), по відношенню до рейтингів у контрольній групі ($M_{CO} = 3,38$, $SD_{CO} = 1,42$) в умовах впливу PI. Отже, студенти проявляють тенденцію до завищених оцінок щодо можливостей запам'ятати інформацію в умовах впливу проактивної інтерференції.

Ідентичний статистичний аналіз результатів експерименту в умовах впливу ретроактивної інтерференції (ANOVA, $F(2, 56) = 0,84$, $p = 0,43$) показав відсутність статистично достовірних відмінностей у всіх групах ($M_{CL} = 3,49$, $SD_{CL} = 1,62$; $M_{AS} = 3,13$, $SD_{AS} = 1,68$; $M_{CO} = 3,22$, $SD_{CO} = 1,64$), що свідчить про відсутність диференціації у тому, як студенти експериментальних та контрольної груп здійснювали EOL судження в умовах впливу RI. З огляду на окремі джерела (А. Корят, Д. Ікін), ми пояснюємо це відсутністю процесу формування евристик легкості обробки інформації та/або евристики знайомості за умов ретроактивної інтерференції.

Пошук міжгрупових відмінностей між рейтингами JOL суджень показав їх відсутність між групами PI та RI, де $F(2, 56) = 0,02$, $p = 0,97$. Це свідчить про те, що обидва види інтерференції однаковою мірою впливають на рейтинги JOL суджень в експериментальних групах (див. Рис. 1).

Перевірка на статистичну значимість відмінностей у рейтингах JOL суджень в умовах впливу RI показав, що рейтинги JOL суджень є відмінними [$F(2, 56) = 3,24$; $p = 0,04$] в обох експериментальних групах ($M_{CL} = 4,32$, $SD_{CL} = 2,60$; $M_{AS} = 3,95$, $SD_{AS} = 1,97$),

порівняно з рейтингами JOL суджень у контрольній групі ($M_{CO} = 3,22$, $SD_{CO} = 2,08$). Це свідчить про те, що студенти експериментальних груп вище оцінювали свої можливості відтворити інформацію в умовах RI порівняно зі студентами контрольної групи.

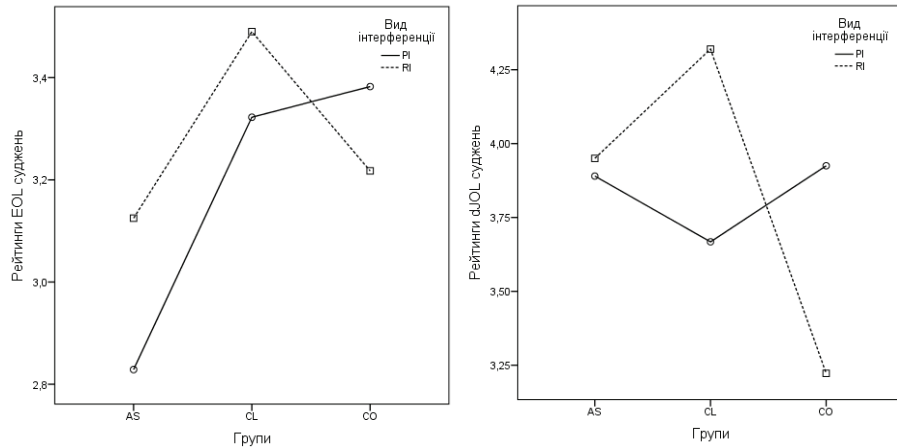


Рис. 1 Графік розподілу показників рейтингів EOL та JOL суджень залежно від виду інтерференції у групах (PI і RI) та підгрупах: асоціативна (AS), класична (CL) та контрольна (CO).

Аналогічно встановлено статистично не значимий результат ANOVA, $F > 0,05$, який показав, що рейтинги JOL суджень є одномірно розподіленими у всіх трьох підгрупах ($M_{CL} = 3,67$, $SD_{CL} = 2,02$; $M_{AS} = 3,89$, $SD_{AS} = 1,22$; $M_{CO} = 3,93$, $SD_{CO} = 1,90$). Рейтинги метапам'яттєвих суджень у контрольній групі свідчать про тенденцію до вищих оцінок, однак це не є статистично значимим результатом. Відмінний результат було одержано у дослідженні М. Діаса та А. Бенджаміна, де автори констатували чутливість рейтингів JOL до впливу проактивної інтерференції.

Отже, узагальнюючи, можна зробити висновок, що проактивна інтерференція впливає на рейтинги EOL, а ретроактивна інтерференція впливає на рейтинги JOL суджень.

Аналізуючи результати різних параметрів EOL суджень в умовах впливу проактивної інтерференції (табл. 2), можемо констатувати статистично значимі відмінності між експериментальними підгрупами (AS, CL та CO) у показниках рейтингів суджень, неточність метапам'яттєвих суджень, ефект надмірної впевненості, погану дискримінативність суджень (варіабельність відповіді студентів), низькі показники про актуальне знання (Kn) та адекватності (Br) метапам'яттєвих суджень. Це дозволяє нам стверджувати, що PI впливає на EOL судження негативно.

Натомість, результати внутрішньогрупового порівняння впливу ретроактивної інтерференції демонструють зворотну картину. Параметри EOL суджень не є статистично відмінними у розрізі груп. Новизна такого результату є очевидною. Адже, основною причиною у виникненні інтерференції є конкуренція схожої інформації. Судження EOL, які здійснюються перед вивченням, характеризуються відмінними параметрами у розрізі експериментальних груп.

Таблиця 2

Групові відмінності у параметрах EOL суджень в умовах RI та PI

	PI			$F(p)$	RI			$F(p)$
	EOL	EOL	EOL		EOL	EOL	EOL	
	AS	CL	CO		AS	CL	CO	
	M	M	M		M	M	M	
Рейтинг	2.82	3.32	2.08	3.99 *(0,00)	3.15	3.49	3.22	0,84 (0,43)
G	0,05	0,09	0,23	3.12 *(0,02)	0,18	0,17	0,27	1.04 (0,09)
O/U	+0,44	+0,30	+0,28	2.89 *(0,03)	+0,26	+0,28	+0,27	0,84 (0,21)
C	0,18	0,20	0,22	0,55 (0,57)	0,26	0,27	0,26	0,09 (0,99)
R	0,02	0,05	0,11	2.99* (0,05)	0,02	0,02	0,04	1.14 (0,31)
Kn	0,17	0,11	0,24	1,29* (0,05)	0,16	0,14	0,18	0,89 (0,25)
Br	0,15	0,11	0,20	1.30* (0,05)	0,20	0,19	0,22	0,99 (0,12)

Примітки: * – значимість на рівні $p \leq 0,05$.

Це пояснюється тим, що суб'єкт оцінює лише 2-ий список слів, який і виконує умову «схожості» інформації, що вивчається. На мета-рівні при опрацюванні такого типу інформації виникає ефект евристики легкості обробки (що підтверджується також результатами аналізу тривалості здійснення EOL суджень), формуючи хибне відчуття знайомості та легкості майбутнього засвоєння інформації. Водночас, 1-ий список слів для запам'ятовування не викликає такого ефекту, оскільки у пам'яті немає конкуруючої інформації. Тому, метапам'яттєві EOL судження є більш ефективними в умовах впливу ретроактивної інтерференції, порівняно з умовами впливу проактивної інтерференції.

Аналогічну статистичну обробку даних було проведено щодо параметрів JOL суджень (табл. 3). Як бачимо, вони відрізняються від даних, одержаних у результаті аналізу EOL суджень. Це можна пояснити тим, що ці два види суджень різні за основою їх здійснення (А. Корят). Однак, ці судження також піддаються впливу евристичних механізмів, зокрема евристики легкості обробки стимула, що у нашому випадку визначається як легкість доступу до цільової інформації (або її частин) у пам'яті.

Таблиця 3

Групові відмінності в оцінці параметрів JOL суджень в умовах RI та PI

	PI			$F(p)$	RI			$F(p)$
	JOL	JOL	JOL		JOL	JOL	JOL	
	AS	CL	CO		AS	CL	CO	
	M	M	M		M	M	M	
Рейтинг	3,89	3,61	3,92	0,65 (0,52)	3,82	4,32	3,22	3,24* (0,04)
G	0,27	0,30	0,42	3.12* (0,02)	0,27	0,28	0,35	1,04 (0,09)
O/U	+0,27	+0,33	+0,14	2.97* (0,05)	+0,26	+0,29	+0,16	3.74 *(0,03)
C	0,27	0,24	0,22	0,54 (0,57)	0,26	0,27	0,26	0,08 (0,99)
R	0,03	0,05	0,11	2.94* (0,05)	0,02	0,02	0,04	1.12 (0,31)
Kn	0,20	0,21	0,24	1,27* (0,05)	0,21	0,21	0,20	0,89 (0,25)
Br	0,13	0,18	0,23	1.31* (0,05)	0,21	0,19	0,22	0,79 (0,12)

Примітки: * – значимість на рівні $p \leq 0,05$.

Статистично значимі відмінності параметрів JOL суджень в умовах впливу РІ дозволяють констатувати їх неточність, ефект надмірної впевненості у двох експериментальних групах, а також низькі показники індекса резолюції, дійсного знання та показники адекватності цих суджень. Натомість, в умовах РІ статично значимими є відмінності у показниках впевненості (O/U) для JOL суджень, що демонструє ефект надмірної впевненості в експериментальних групах. Ці результати показують, що вплив проактивної інтерференції, порівняно з ретроактивною, більшою мірою позначається на JOL судженнях.

Отже, метапам'яттєві судження EOL та JOL більшою мірою піддаються впливу проактивної інтерференції, ніж ретроактивної. Це пояснюється тим, що: 1) другий список слів-стимулів за рахунок накладення інформації на один і той же стимул, формує хибне відчуття про наявність правильної цільової інформації у пам'яті; 2) студенти не в змозі диференціювати фрагментарну цільову інформацію та приймають її за правильну, швидко здійснюючи судження про це, вважаючи, що її відтворення не є складним завданням. Ретроактивна інтерференція меншою мірою впливає на метапам'яттєві судження студентів, однак проявляється на мета-рівні.

У третьому розділі – «*Оптимізація процесу моніторингу метапам'яті студентів в умовах впливу інтерференції*» – обґрунтовано структуру тренінгової програми оптимізації процесу моніторингу метапам'яті студентів та описано результати її апробації; на основі узагальнення результатів теоретико-експериментального дослідження викладено методичні рекомендації щодо оптимізації процесів метапам'яті у процесі засвоєння знань студентами.

Оскільки завдання оптимізації процесу моніторингу метапам'яті полягає у розвитку здатності адекватно оцінювати можливості власної пам'яті, то, враховуючи результати проведеного теоретичного аналізу та емпіричного дослідження, було визначено такі напрями формування впливу: 1) формування знання про потенціал пам'яті; 2) формування знання про завдання; 3) формування аналітичних автопроцесів моніторингу. Відповідно, нами було розроблено тренінгову програму, яка включала ці три напрями.

Процедура апробації авторської тренінгової програми зображена на Рис.2.

Для виявлення міжгрупових відмінностей у точності EOL суджень ми провели аналіз показників коефіцієнта гамма-кореляції (G) як залежної змінної групи (контрольна / експериментальна) та експериментальної умови (інтерференційна / контрольна). Статистично значимий результат ANOVA, $F(2, 56) = 4,48$, $p = 0,00$ засвідчив, що точність здійснення метапам'яттєвих суджень EOL є відмінною в експериментальних групах та щодо експериментальних умов (інтерференційний та контрольний списки слів). Зокрема, встановлено, що точність EOL суджень в експериментальній групі була достовірно нижча до проведення тренінгової програми ($M_{\text{інтерференційний}} = -0,11$, $SD_{\text{інтерференційний}} = 0,48$; $M_{\text{контрольний}} = 0,37$, $SD_{\text{контрольний}} = 0,58$), ніж після ($M_{\text{інтерференційний}} = 0,27$, $SD_{\text{інтерференційний}} = 0,48$; $M_{\text{контрольний}} = 0,48$, $SD_{\text{контрольний}} = 0,57$). Причому, розподіл показників значень гамма-кореляції (G) також має відмінності залежно від умов, які демонструють статистично достовірну тенденцію неточних EOL суджень в інтерференційних умовах для обох груп до проведення формуючого етапу експерименту ($p=0,04$). Це свідчить про те, що судження EOL в експериментальній групі до проведення тренінгу в інтерференційних умовах відрізняються від тих, що здійснювалися щодо контрольнього списку слів, однак

подальший аналіз показав відсутність значимих відмінностей ($F > 0,05$) у точності EOL суджень після проведення формуючого експерименту.

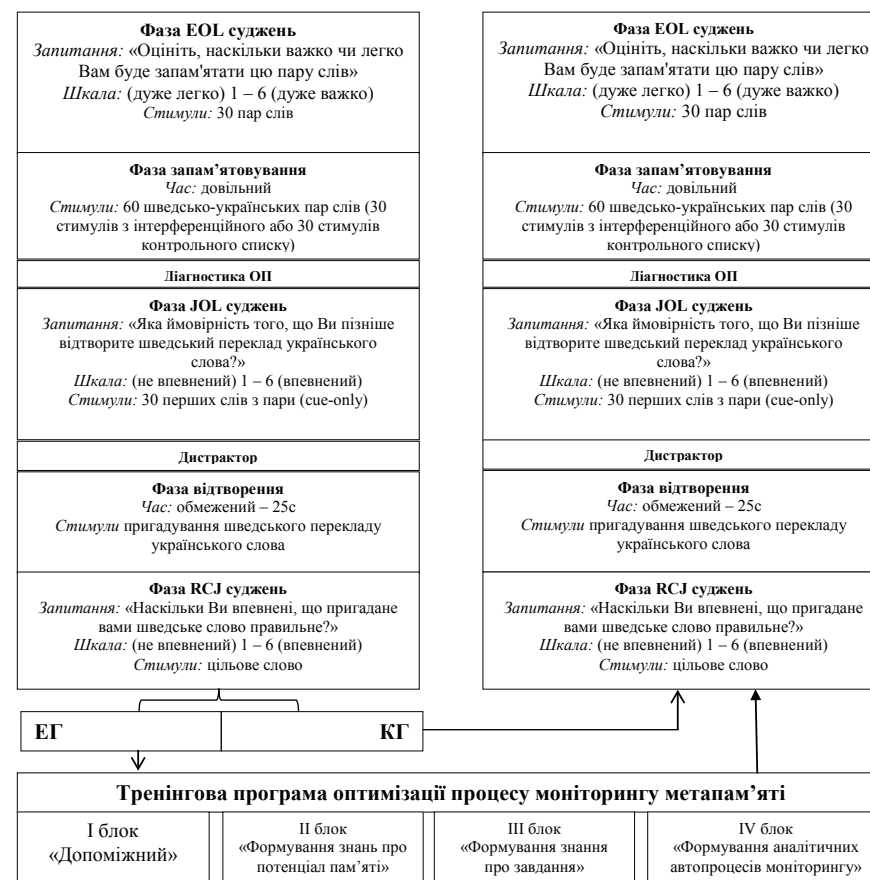


Рис. 2 Процедура апробації тренінгової програми оптимізації моніторингу метапам'яті

У таблиці 4 наведено результати порівняльного аналізу обчислень щодо параметрів EOL суджень в умовах впливу інтерференції та в контрольних умовах. Аналізуючи їх, ми можемо констатувати статистично значимі відмінності показників: рейтингів, ефекту надмірної впевненості, дискримінативності суджень студентів, показників про актуальне знання та адекватність метапам'яттєвих суджень у експериментальній групі до та після проведення формувального етапу експерименту. Однак, жодних відмінностей цих параметрів EOL суджень не було зафіксовано у контрольній групі.

Це свідчить про позитивні зрушення у здійсненні студентами EOL суджень в умовах впливу інтерференції та підтверджує дієвість розробленої тренінгової програми оптимізації процесу моніторингу метапам'яті.

Таблиця 4

Групові відмінності в оцінці параметрів EOL суджень у контрольній та експериментальній групах в умовах впливу інтерференції

	Експериментальна група			Контрольна група		
	EOL _{до}	EOL _{після}	t (p)	EOL _{до}	EOL _{після}	t (p)
	M	M		M	M	
Рейтинг	2,12	3,32	3,99* (0,05)	3,25	3,19	0,84 (0,85)
O/U	+0,43	+0,31	1,89 *(0,03)	+0,26	+0,29	0,84 (0,21)
C	0,19	0,22	0,55 (0,57)	0,26	0,27	0,09 (0,99)
R	0,13	0,02	1,99* (0,05)	0,02	0,02	1,14 (0,31)
Kn	0,17	0,22	1,19* (0,05)	0,15	0,14	0,89 (0,25)
Br	0,11	0,18	1,10* (0,05)	0,09	0,10	0,79 (0,13)

Примітки: * – значимість на рівні $p \leq 0,05$.

Подальший аналіз був проведений для визначення статистичних відмінностей у експериментальній групі для точності JOL суджень до та після проведення тренінгової програми. Встановлено, що точність JOL суджень є достовірно нижчою [F (2, 56) = 5,47, $p = 0,00$] в експериментальній групі до проведення тренінгової програми ($M_{\text{інтерференційний}} = 0,38$, $SD_{\text{інтерференційний}} = 0,37$; $M_{\text{контрольний}} = 0,79$, $SD_{\text{контрольний}} = 0,58$), ніж після ($M_{\text{інтерференційний}} = 0,62$, $SD_{\text{інтерференційний}} = 0,83$; $M_{\text{контрольний}} = 0,83$, $SD_{\text{контрольний}} = 0,67$). У таблиці 5 наведено результати порівняльного аналізу обчислень щодо параметрів JOL суджень в умовах впливу інтерференції для експериментальної та контрольної груп. Аналізуючи їх, ми можемо констатувати статично значимі відмінності у показниках: рейтингів, ефекту надмірної впевненості, дискримінативності суджень студентів, показників про актуальне знання та адекватності метапам'ятєвих суджень у експериментальній групі до та після проведення формуального етапу експерименту. Водночас, було зафіксовано статистично значимі відмінності у показниках впевненості ($p=0,02$) у контрольній групі. Це можна пояснити тим, що, ймовірно, студенти, маючи досвід проходження процедури констатувального етапу, набули більше знань щодо продуктивності процесів пам'яті та краще могли оцінити ці процеси вдруге.

Таблиця 5

Групові відмінності в оцінці параметрів JOL суджень у контрольній та експериментальній групах в умовах впливу інтерференції

	Експериментальна група			Контрольна група		
	JOL _{до}	JOL _{після}	t (p)	JOL _{до}	JOL _{після}	t (p)
	M	M		M	M	
Рейтинг	4,89	3,61	3,65* (0,02)	4,32	3,98	3,24 (0,06)
O/U	+0,27	+0,19	2,97* (0,02)	+0,29	+0,22	3,74* (0,05)
C	0,27	0,24	0,55 (0,57)	0,27	0,26	0,09 (0,99)
R	0,09	0,03	2,99* (0,05)	0,02	0,04	1,14 (0,31)
Kn	0,18	0,22	1,29* (0,05)	0,21	0,20	0,89 (0,25)
Br	0,14	0,22	1,30* (0,05)	0,19	0,22	0,99 (0,12)

Примітки: * – значимість на рівні $p \leq 0,05$.

Роль JOL у процесі навчання дуже важлива для розуміння механізмів, що лежать в основі контролю власних когнітивних процесів та є основою для пошуку шляхів поліпшення функціонування цих процесів. Тому, ми припускаємо, що студенти, які брали участь у тренінговій програмі, можуть у подальшому визначити рівень засвоєння матеріалу, щоб вирішити, чи слід їм працювати над завданнями далі, чи перейти до наступного завдання.

Однофакторний дисперсійний аналіз ANOVA F (2, 56) = 3,20; $p = 0,04$ показав статистично значимі відмінності у точності здійснення RCJ до та після формуального експерименту та засвідчив, що точність RCJ суджень до проведення тренінгової програми є достовірно нижчою в експериментальній групі ($M_{\text{інтерференційний}} = 0,72$, $SD_{\text{інтерференційний}} = 0,84$; $M_{\text{контрольний}} = 0,99$, $SD_{\text{контрольний}} = 0,48$), ніж після ($M_{\text{інтерференційний}} = 0,88$, $SD_{\text{інтерференційний}} = 0,97$; $M_{\text{контрольний}} = 0,33$, $SD_{\text{контрольний}} = 0,67$). Однак, після проведення формуального експерименту значимі відмінності у точності RCJ суджень відсутні ($F > 0,05$).

У таблиці 6 наведено результати обчислень щодо параметрів RCJ суджень в умовах впливу інтерференції.

Таблиця 6

Групові відмінності в оцінці параметрів RCJ суджень у контрольній та експериментальній групах в умовах впливу інтерференції

	Експериментальна група			Контрольна група		
	RCJ _{до}	RCJ _{після}	t (p)	RCJ _{до}	RCJ _{після}	t (p)
	M	M		M	M	
Рейтинг	5,89	4,41	3,65* (0,02)	5,32	4,89	3,24 (0,16)
O/U	+0,17	+0,10	2,97* (0,05)	+0,18	+0,14	3,74 (0,09)
C	0,19	0,22	0,55 (0,57)	0,27	0,26	0,19 (0,25)
R	0,13	0,10	2,99 (0,09)	0,02	0,04	0,44 (0,32)
Kn	0,18	0,22	1,29 (0,06)	0,23	0,22	0,39 (0,12)
Br	0,22	0,34	2,31* (0,05)	0,19	0,22	0,49 (0,41)

Примітки: * – значимість на рівні $p \leq 0,05$.

Отже, в результаті апробації тренінгової програми оптимізації моніторингу метапам'яті студентів в умовах впливу інтерференції можна зробити висновок про її ефективність. Зміни у точності та інших параметрах усіх досліджених нами видах метапам'ятєвих суджень (EOL/JOL/RCJ) є позитивними та демонструють кращі результати після проведення формуального етапу експерименту в експериментальній групі.

Проведене теоретико-експериментальне дослідження метапам'ятєвих суджень в умовах інтерференції дало можливість визначити та систематизувати принципи організації навчальної діяльності студентів, яка би враховувала розвиток їх метапізнання та метапам'яті. Класифікація системи психолого-педагогічних принципів оптимізації процесу моніторингу метапам'яті у студентів містить три блоки: принципи, що сприяють оптимізації метапам'яті через оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу; принципи, що сприяють оптимізації метапізнання через взаємодію «педагог-студент»;

«студент-студент», «студент-педагог»; принципи, що сприяють якісному опрацюванню навчального матеріалу та оптимізації процесів пам'яті та метапам'яті (Рис. 3).

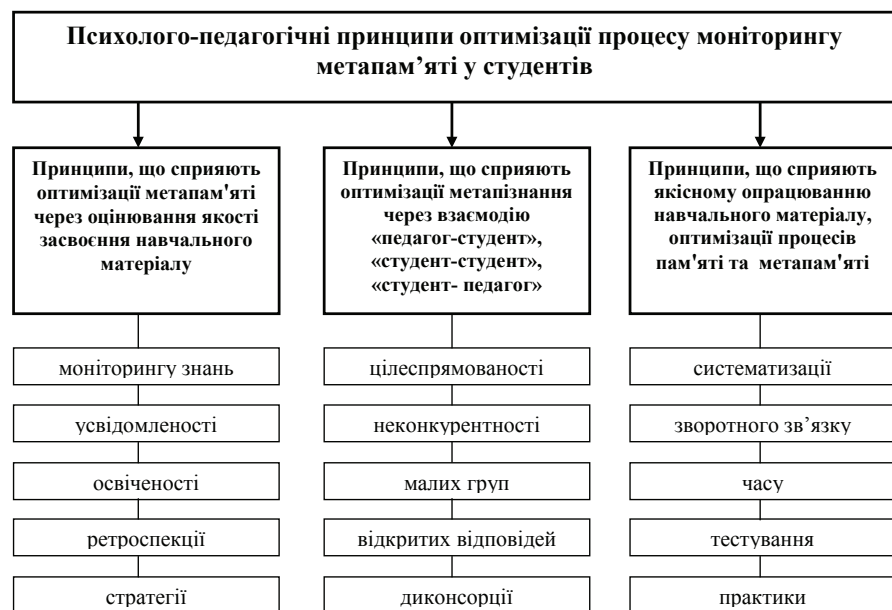


Рис.3 Класифікація системи психолого-педагогічних принципів оптимізації процесів метапам'яті у засвоєнні знань студентами

ВИСНОВКИ

Процеси метапам'яті є важливим інтегративним аспектом особистості студента, розвиток та оптимізація яких сприяє та поліпшує засвоєння навчального матеріалу. У дисертації здійснено теоретичне та емпіричне вивчення проблеми впливу інтерференції на метапам'яттєві судження студентів.

За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки.

1. В результаті теоретичного аналізу проблеми дослідження метапам'яті особистості та інтерференції у психологічній літературі уточнено, що метапам'ять – це вища форма самоорганізації мнемічної сфери суб'єкта, що проявляється в осмисленні і усвідомленні актуальних знань про зміст пам'яті та способи її регуляції.

З'ясовано, що структура метапам'яті включає в себе два рівні: об'єктивний (рівень фактичного запам'ятовування) та мета-рівень (рівень знань про зміст пам'яті та способи її регуляції). Об'єктивний рівень та мета-рівень є взаємозалежними структурними елементами, взаємний вплив яких здійснюється через процеси моніторингу та контролю.

2. Встановлено, що метапам'яттєві судження є засобом моніторингу метапам'яті особистості та результатом процесу структурування і збору інформації щодо репродуктивних можливостей процесів пам'яті. Відтак, метапам'яттєві судження – це

суб'єктивне відображення коректного функціонування процесів пам'яті, які фіксуються суб'єктами у певній шкалі оцінювання.

Визначено, що у сучасних дослідженнях метапам'яті немає єдиної класифікації видів метапам'яттєвих суджень. Однак, з'ясовано, що найбільш оптимальними для вивчення є група метапам'яттєвих суджень, які здійснюються щодо окремого процесу пам'яті: засвоєння (EOL та EOR судження), збереження (JOL та FOK судження) та відтворення (RCJ судження) цільової інформації.

3. Метапам'ять розвивається безперервно, поступово та гетерохронно порівняно з процесами пам'яті. На основі теоретичного аналізу встановлено, що низький рівень функціонування процесів метапам'яті зумовлює низькі показники успішності у навчанні студентів та впливає на якість засвоєння знань у цілому.

4. Інтерференція характеризується як явище, що є негативним у своїх проявах, як на рівні пам'яті (є причиною забування та зниження продуктивності відтворення), так і на рівні метапам'яті (є причиною появи «ілюзії про знання»). Загалом, погіршення збереження матеріалу під впливом інтерференції зумовлено накладенням наявної інформації у процесі запам'ятовування схожої.

5. Визначено та охарактеризовано різні параметри метапам'яттєвих суджень. Встановлено, що найчастіше використовуються ті параметри, що оцінюють точність (прогностична валідність, що обраховується за допомогою гамма-кореляції Гудман-Крускала), характер впевненості (індекс впевненості), міру відповідності (індекс калібрування, метод графічного моделювання калібраційної кривої), варіативність розподілу (індекс резолюції) та адекватності (показник Браера) суб'єктивної оцінки.

6. В результаті емпіричного дослідження констатовано недостатній рівень ефективності моніторингу метапам'яті у студентів в умовах впливу інтерференції. Виявлено, що проактивна інтерференція впливає на параметри метапам'яттєвих суджень, обумовлюючи ефект надмірної впевненості, низькі показники диференціації суб'єктивного відчуття щодо ймовірнісних категорій оцінки тощо. Водночас, ретроактивна інтерференція не має такого значного впливу на параметри метапам'яттєвих суджень студентів.

7. Емпірична верифікація викладених теоретичних положень показала, що цілеспрямоване втручання і обумовленість аналітичними процесами у здійсненні метапам'яттєвих суджень студентами можуть позитивно впливати на їх параметри (рейтинги, показники точності тощо) в умовах впливу проактивної інтерференції. Це підтверджує припущення, що студенти, здійснюючи обдумані раціональні висновки щодо актуального стану продуктивності пам'яті, є більш точними у своїх оцінках щодо реальних показників продуктивності відтворення в умовах впливу проактивної інтерференції.

8. Встановлено, що процеси метапам'яті та метапізнання потребують цілеспрямованого розвитку. Важливим аспектом оптимізації процесів метапам'яті є цілеспрямований педагогічний супровід студентів у процесі навчання, що спрямовує їх на реалізацію мета-дій, які полягають у стимулюванні метапам'яттєвого моніторингу та формуванні свідомого підходу до оцінювання та реалізації стратегій, що уможливають подальшу корекцію навчального процесу студента.

Одним із найбільш важливих елементів у процесі розвитку метапам'яті є самостійна організація навчання. Обов'язковою умовою є також наявність зворотного зв'язку про

ефективність навчання, що значно збільшує рівень усвідомлення знань про зміст пам'яті.

9. Враховуючи одержані результати проведеного теоретико-експериментального дослідження, розроблено тренінгову програму оптимізації процесу моніторингу метапам'яті студентів в умовах впливу інтерференції. Програма складалася із чотирьох змістовних блоків та була спрямована на рефлексію та усвідомлення знань про потенціал пам'яті, знання завдання, а також тренування аналітичних автопроцесів моніторингу метапам'яті. Констатовано ефективність розробленої тренінгової програми за результатами її апробації.

10. Розроблено та систематизовано практичні рекомендації щодо оптимізації процесу моніторингу метапам'яті студентів у навчальній діяльності. Метапам'яттєві дії допомагають контролювати процес навчання та спонукають до здійснення студентом самопізнання та самооцінки, формують уявлення щодо процесу засвоєння навчального матеріалу.

У подальшому вбачається актуальним поглиблення вивчення впливу інтерференції на інші процеси метапам'яті, більш ґрунтовне вивчення чинників «ілюзії про знання» у навчальній діяльності студентів, а також дослідження механізмів ефективності процесів метапам'яті в умовах впливу інтерференції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, надруковані у виданнях, що затверджені як фахові у галузі психології:

1. Волошина В.О. Інтерференція та метапам'ят': теоретичний аналіз перспектив експериментального вивчення проблематики / В.О. Волошина // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острого : Вид-во Нац-го ун-ту «Острозька академія», 2012. – Вип.19. – С. 48–53.

2. Волошина В.О. Метапам'яттєві судження та когнітивні процеси, що лежать в їх основі / В.О. Волошина, Ф.У. Джонсон, Р.В. Каламаж // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острого : Вид-во Нац-го ун-ту «Острозька академія», 2012. – Вип. 20. – С. 32–41.

3. Волошина В.О. Судження про відчуття знання (FOKs): аналітичні та неаналітичні метапам'яттєві судження при тактильному розпізнаванні / В.О. Волошина, Т.А. Довгалик // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Тематичний випуск «Актуальні проблеми когнітивної психології». – Острого : Вид-во Нац-го ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 24. – С. 34–41.

4. Волошина В.О. Метапам'яттєві судження в структурі метапам'яті особистості: процесуальні особливості метапам'яттєвого моніторингу / В.О. Волошина // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острого : Вид-во Нац-го ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 25. – С. 24–27.

5. Волошина В.О. Феномен інтерференції у процесах пам'яті: її види та причини виникнення / В.О. Волошина // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острого : Вид-во Нац-го ун-ту «Острозька академія», 2014. – Вип. 26. – С. 26–31.

6. Волошина В.О. До проблеми розвитку метапам'яттєвих здібностей / В.О. Волошина // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Тематичний випуск

«Актуальні проблеми когнітивної психології» – Острого : Вид-во Нац-го ун-ту «Острозька академія». 2014. – Вип. 28. – С. 150–159.

7. Волошина В.О. Оптимізація процесів метапам'яті та метапізнання у навчанні студентів [Електронний ресурс] / В.О. Волошина // Технології розвитку інтелекту: електрон. наук. фахове вид. / Лаб. нових інформ. технологій Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К. : [б. в.], 2014. – Вип. 1, № 6. – [Режим доступу : <http://www.psytir.org.ua/>]

Публікації у виданнях інших держав:

8. Волошина В.А. К проблеме точности проспективных и ретроспективных суждений метапамяти в условиях влияния проактивной интерференции / В.А. Волошина // Международный научно-исследовательский журнал: Research Journal of International Studies. – Екатеринбург : МНИЖ. – 2014. – № 5 (24). – Часть 3. – С. 34–38.

9. Voloshyna V.O. «Something similar I've already learned, thus I easily will remember it!»: the ease-of-processing heuristic as a source in metamemory judgments under proactive interference condition / V.O. Voloshyna // Problems of Psychology in the 21st Century. – 2014. – 8(2). – P. 184–194.

10. Voloshyna V.O. Are you sure what are you touching? Metamemory study in haptic identification performance / V.O. Voloshyna, F.U. Jönsson, T.A. Dovhaliuk // 18th meeting of the European society for cognitive psychology; August 29 – September 1, 2013. – Budapest, Hungary. – Budapest, 2013. – С. 238–239.

11. Voloshyna V.O. Analytic inference: Can people predict the effect of influence on their memory? / V.O. Voloshyna, F.U. Jönsson, A.S. Sihinishyna // 18th meeting of the European society for cognitive psychology; August 29 – September 1, 2013. – Budapest, Hungary. – Budapest, 2013. – С. 235.

12. Voloshyna V.O. Do different metamemory judgments share the same underlying cognitive processes? / V.O. Voloshyna, F.U. Jönsson // The Fifth International Conference on Cognitive Science / Пятая международная конференция по когнитивной науке: Тезисы докладов. Калининград, 18 – 24 июня 2012 г. – Калининград, 2012. – С. 188–189.

13. Волошина В.А. «Иллюзия о знании» как концептуальная проблема при обучении / В.А. Волошина // Инновационный потенциал субъектов образовательного пространства в условиях модернизации образования. Часть 2: материалы IV Международной научно-практической конференции (21–22 ноября 2013 г., Россия, Ростов-на-Дону). – Ростов н/Д : Издательство СКНЦ ВШ ЮФУ, 2013. – С. 87–88.

14. Волошина В.А. Локус контроля и репродуктивные возможности краткосрочной памяти / В.А. Волошина, О.В. Ткачук // Инновационный потенциал субъектов образовательного пространства в условиях модернизации образования. Часть 2: Материалы IV Международной научно-практической конференции (21–22 ноября 2013 г., Россия, Ростов-на-Дону). – Ростов н/Д : Издательство СКНЦ ВШ ЮФУ, 2013. – С. 89–90.

Публікації в інших наукових виданнях та матеріалах конференцій:

15. Voloshyna V.O. FOK, JOL and TOT: distinguishing between the three types of metamemory judgments / V.O. Voloshyna, O.V. Hordiichuk // Міжнародна Інтернет конференція «Сучасні дослідження когнітивної психології»: Матеріали конференції. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – Випуск 1. – С. 82–84.

16. Voloshyna V. O. Can people predict the effect of interference on their memory? / V.O. Voloshyna // Міжнародна Інтернет конференція «Сучасні дослідження когнітивної психології»: Матеріали конференції. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – Випуск 1. – С. 79–81.

17. Волошина В.А. Эффект знакомости в точности суждений метапамяти / В.А. Волошина // Психология и педагогика в системе современного научного знания: Материалы IV междунар. науч.-практ. конф. (г. Донецк, 5-7 октября 2013 г.) / Научный журнал «Аспект» № 17 (Т.1). – Донецк : ООО «Цифровая типография», 2013. – С. 11–13.

18. Волошина В.О. «Ілюзія про знання» як результат впливу інтерференції на метапам'ять (перспективи майбутнього експериментального вивчення проблематики) / В.О. Волошина // II Міждисциплінарна науково-практична конференція студентів та молодих учених «Проблема вибору: психологічний, суспільно-політичний та інформаційні аспекти», 29 листопада 2012 року, Острого. – С. 11–16.

19. Волошина В.О. Асоціативна інтерференція у контексті класичної теорії АВС / В.О. Волошина // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». – Херсон, 2013. – Вип. 1. – С. 11–13.

20. Волошина В.О. Моніторинг пам'яті: види метапам'яттєвих суджень та їх особливості [Електронний ресурс] / В.О. Волошина // Дні науки Національного університету «Острозька академія» (XVI наукова викладацько-студентська конференція). – 735 КБ. – Острого : Національний університет «Острозька академія», 2013. – (Бібліотека НауОА). – [Режим доступу : <http://eprints.ua.edu.ua/1969/>].

21. Волошина В.О. Класична теорія АВС та асоціативна інтерференція: сучасний вимір досліджень процесів забування / В.О. Волошина, Т.А. Дробата, М.В. Ткаченко // Тенденції розвитку педагогіки та психології в XXI столітті: збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (6–7 грудня 2013 р., м. Одеса). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2013. – С. 5–8.

22. Волошина В.О. Інтерференція у вимірі образної і семантичної пам'яті / В.О. Волошина, О.О. Саснко // Тенденції розвитку педагогіки та психології в XXI столітті: збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (2014 р., м. Одеса). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. – С. 9–12.

23. Волошина В. Особливості здійснення моніторингу пам'яті в умовах впливу асоціативної інтерференції / В. Волошина, Т. Дробата // Міжнародна Інтернет конференція «Сучасні дослідження когнітивної психології»: Матеріали конференції. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 2. – С. 82–84.

АНОТАЦІЇ

Волошина В.О. Вплив інтерференції на метапам'яттєві судження студентів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Національний університет «Острозька академія», Острого, 2015.

Дисертаційне дослідження присвячене вивченню особливостей впливу інтерференції на метапам'яттєві судження студентів.

У дисертаційній роботі проаналізовано основні підходи у психолого-педагогічній літературі до проблем дослідження метапам'яті та її процесів; охарактеризовано основні види метапам'яттєвих суджень та розкрито їх роль у процесах запам'ятовування; проаналізовано основні закономірності виникнення феномена інтерференції у процесах пам'яті, а також основні наукові результати щодо впливу інтерференції на процеси метапам'яті.

Узагальнені підходи та обґрунтована методологія емпіричного вивчення параметрів метапам'яттєвих суджень уможливили проведення експериментального дослідження особливостей впливу інтерференції на метапам'яттєві судження студентів. В результаті констатовано значимий вплив проактивної інтерференції на параметри метапам'яттєвих суджень студентів, на відміну від впливу ретроактивної інтерференції.

За результатами експериментального вивчення шляхів оптимізації здійснення метапам'яттєвих суджень в умовах впливу проактивної інтерференції з'ясовано, що обумовленість аналітичними процесами їх здійснення позитивно впливають на їх параметри (рейтинги, показники точності тощо). На основі узагальнення результатів теоретико-експериментального дослідження обґрунтовано методичні рекомендації щодо оптимізації процесів метапам'яті методом цілеспрямованого педагогічного супроводу студентів у процесі навчання.

Ключові слова: метапам'ять, метапам'яттєві судження, пам'ять, проактивна інтерференція, ретроактивна інтерференція.

Волошина В. А. Влияние интерференции на суждения метапамяти студентов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Национальный университет «Острожская академия», Острого, 2015.

Диссертационное исследование посвящено изучению особенностей влияния интерференции на суждения метапамяти студентов.

В диссертационной работе проанализированы основные подходы в психолого-педагогической литературе к проблеме исследования метапамяти и ее процессов; охарактеризованы основные виды суждений метапамяти и раскрыта их роль в процессах запоминания; проанализированы основные закономерности возникновения феномена интерференции в процессах памяти, а также основные научные результаты исследования влияния интерференции на процессы метапамяти.

Обобщены подходы и обоснована методология эмпирического изучения параметров суждений метапамяти, что позволило провести экспериментальное исследование особенностей влияния интерференции на суждения метапамяти студентов. В результате констатировано значимое влияние проактивной интерференции на параметры суждений метапамяти студентов, в отличие от влияния ретроактивной интерференции.

По результатам экспериментального изучения путей оптимизации суждений метапамяти в условиях влияния проактивной интерференции выяснено, что обусловленность аналитическими процессами их осуществления положительно влияют на

их параметры (рейтинги, показатели точности и др.). На основе обобщенных результатов теоретического и эмпирического исследования изложены методические рекомендации по оптимизации процессов метапамяти методом целенаправленного педагогического сопровождения студентов в процессе обучения.

Ключевые слова: метапамять, суждения метапамяти, память, проактивная интерференция, ретроактивная интерференция.

Voloshyna V. O. Interference influence on the students' metamemory judgments. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in psychology, speciality 19.00.07 – «Educational and Developmental Psychology». – The National University of Ostroh Academy. – Ostroh, 2015.

The dissertation research examines the characteristics of the impact of interference on the students' metamemory judgment.

The thesis analyzes the main approaches to psychological and pedagogical literature on metamemory research and its processes; describes the main types of judgments disclosed metamemory and their role in memory processes; analyzes the main patterns of occurrence of the phenomenon of interference in the processes of memory, as well as analysis of the main scientific findings on the impact of interference on the metamemory processes.

There is summarized the approaches and methodology bases for case of empirical investigation of metamemory judgments variables, which further permitted to explore the influence of interference on the students' metamemory judgment. In the course, it was declared a significant influence of proactive interference on students' metamemory judgment variables, in contrast to the effect of retroactive interference.

According to the experimental results of the searching of ways to optimize metamemory judgment under the influence of proactive interference, we found that conditionality analytical processes for their implementation have a positive impact on their variables (ratings, accuracy and others.). On the basis of the generalized results of theoretical and empirical research it was proposed methodological guidelines of optimization by focusing on pedagogical support students in their learning process.

Keywords: metamemory, metamemory judgment, memory, proactive interference, retroactive interference.